

Schuif maatschappijleer niet opzij

Marcel Mooijman

Jongeren hebben geen affiniteit met politiek en democratie. Ze stemmen niet en tonen geen bereidheid in de samenleving te participeren. Dat blijkt uit het onderzoek van het Kohnstamm Instituut, het AD schreef hierover op 8 november. In een tijd dat iedere burger, iedere school, iedere politicus roept om grotere betrokkenheid bij de samenleving. In een tijd dat het nieuwe regeringsbeleid roept om maatschappelijke stage op school en een versterkt besef van historisch erfgoed (het Wilhelmus, bezoek aan het Rijksmuseum). In die tijd weten jongeren te weinig van de fundamenteën van onze rechtsstaat. Het schoolvak maatschappijleer faalt, zo vat het AD dit samen.

Maar de werkelijkheid zit iets anders in elkaar...

Om te beginnen. Maatschappijleer krijgen jongeren op zijn vroegst, in het vmbo, vanaf klas drie. Het Kohnstammonderzoek is gehouden onder tweedeklassers in alle landen. Kennis van democratie en rechtsstaat is in het buitenland veel vroeger in het lesprogramma opgenomen dan in Nederland. Dit feit alleen kan de lage score van de Nederlandse jongeren verklaren: ze hebben op die leeftijd simpelweg kennisachterstand die later ingehaald wordt.

Maar er is meer. Voor alle duidelijkheid: genoemde kennis kan inderdaad exclusief tot het schoolvak maatschappijleer worden gerekend. Als enige schoolvak kent het examenprogramma's over politiek, rechtsstaat en mensenrechten, sociale en culturele ontwikkelingen (pluriforme samenleving, criminaliteit), de rol van de media daarin. Iedere burger en politicus omarmt deze kennis. Maar tegelijkertijd bedelen zij maatschappijleer een relatief zwakke positie toe. Het is een verplicht vak voor alle leerlingen, maar met weinig uren en te behalen met uitsluitend een schoolexamen. Scholen kiezen er niet voor het als examenvak aan te bieden, wat wel kan. Reden: financiën. Met de lumb sum in de hand besluiten schoolbesturen voor examenvakken als 'ICT-vaardigheden'. Spaans of 'management'. Of zij willen docenten niet teleurstellen die uren verliezen als maatschappijleer examenvak wordt. In het mbo heeft burgerschap, de tegenhanger van maatschappijleer, slechts een 'inspanningsverplichting': als je er maar aandacht aan besteedt, maakt niet uit hoe, dan is het al goed. Hier spreken samenleving en politiek dus met dubbele tong. Ze vragen wel om kennis van democratie en rechtsstaat, maar zij marginaliseren het schoolvak daarover. Het punt is echter dat, gezien deze feiten, het geen verbazing wekt dat deze kennis bij leerlingen slecht ontwikkeld is.

Er is nog meer. Scholen moeten van de wet burgerschap ontwikkelen, al in de onderbouw. Daar horen allerlei activiteiten, vaardigheden en vormen van maatschappelijke participatie bij. Dat is zeker meer dan alleen kennis van genoemde domeinen. Scholen proberen brede burgerschapsprogramma's op te zetten. Het onderzoek meet vooral het falen hiervan. Dergelijke activiteiten en vaardigheden kunnen immers niet zonder een goede kennisbasis. En die ontbreekt in de onderbouw: geschiedenis, economie, aardrijkskunde en andere vakken hebben in deze fase tijd nodig voor hun eigen, ook belangrijke inhoud. Genoemde maatschappijleerkennis komt hier niet voor. Burgerschapsprojecten blijven zo vaag en inhoudsloos. Gevolg: diverse sympathiek bedoelde burgerschapsbevordering, echter zonder een fundament van daartoe benodigde kennis.

Leerlingen die burgerschap tonen, een democratische houding, maatschappelijk participeren: dat is ons aller gemeenschappelijk belang. Scholen dienen dit in brede activiteiten te stimuleren. Maar een belangrijke toeleverancier van daaronder liggende kennis, het schoolvak maatschappijleer, moet dan wel een sterkere positie krijgen. En als scholen dat niet ter hand nemen, dan maar de wetgever. Naar het Rijksmuseum gaan en het Wilhelmus zingen is betekenisloos zonder een vak als geschiedenis. Zo is burgerschap betekenisloos zonder een schoolvak over democratie, samenleving en rechtsstaat.